

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2026.03.017>

УДК 346.21:341.9

Андрій СМІТЮХ, д-р юрид. наук, проф.,
проректор з науково-педагогічної діяльності
та міжнародного співробітництва
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова,
м. Одеса, Україна
© orcid.org/0000-0002-4778-4143

КОРПОРАТИВНА МОБІЛЬНІСТЬ, ТРАНСКОРДОННІ ПЕРЕТВОРЕННЯ ТА ЗМІНА ОСОБИСТОГО ЗАКОНУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ: ДОСВІД ЄС ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Ключові слова: корпоративна мобільність, свобода заснування, зміна особистого закону юридичної особи, транскордонне перетворення, місцезнаходження юридичної особи, корпоративне право, міжнародне приватне право, право ЄС, іноземні інвестиції.

Доведено, що корпоративна мобільність у праві ЄС постає як комплексний інститут на перетині корпоративного та міжнародного приватного права, зміст якого сформовано практикою Суду ЄС щодо свободи заснування, правового континуїтету компанії, зміни *lex societatis* і транскордонних реорганізацій. Наголошено, що сучасна модель корпоративної мобільності охоплює як транскордонне перенесення місцезнаходження без зміни особистого закону юридичної особи, так і *cross-border conversions / mergers / divisions*, які передбачають зміну *lex societatis* і організаційно-правової форми компанії, однак мають різний рівень нормативного закріплення у праві ЄС. Аргументовано, що положення проекту нового Цивільного Кодексу України створюють лише початкові передумови для впровадження корпоративної мобільності, тоді як її ефективна імплементація потребує комплексного реформування корпоративного, міжнародного приватного, реєстраційного, податкового та процесуального законодавства, а також поетапного запровадження положень, заснованих на *acquis* ЄС, із можливим застосуванням асиметричної моделі *inbound mobility* щодо компаній держав — членів ЄС.

Вступ. Для правової системи України характерні зміна місцезнаходження юридичної особи та припинення юридичної особи з правонаступництвом (перетворенням, поділом, злиттям, приєднанням). До цих видів припинення належить виділ, коли жодна юридична особа не припиняється, а навпаки, на базі майна іншої, вже наявної юридичної особи, створюється нова.

Ц и т у в а н н я: Смітюх А. Корпоративна мобільність, транскордонні перетворення та зміна особистого закону юридичної особи: досвід ЄС і перспективи для України. *Економіка та право*. 2026. № 3. С. 17—30. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2026.03.017>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY 4.0 license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Залишаючи осторонь давню дискусію, чи можна об'єднати перетворення, поділ, злиття та приєднання (і, можливо, виділ) єдиним терміном «реорганізація», так само як і наявні обмеження щодо того, які організаційно-правові форми юридичних осіб можуть бути задіяні у реорганізації, варто констатувати, що і зміна місцезнаходження, і всі форми реорганізації юридичних осіб можуть здійснюватися винятково в межах правової системи України.

За чинним законодавством України, юридична особа не може «переїхати» за кордон із вилученням з Єдиного державного реєстру (далі ЄДР) та внесенням до відповідного реєстру іноземної держави, змінивши організаційно-правову форму на таку, що передбачена правом приймаючої держави, зі збереженням юридичної ідентичності, прав та обов'язків, набутих під час функціонування за правом України. Так само іноземна юридична особа не може «переїхати» до України, набувши української організаційно-правової форми та місцезнаходження зі збереженням континуїтету. Крім того, українська юридична особа не може перенести своє місцезнаходження, тобто «фактичне місце ведення діяльності чи розташування офісу, з якого проводиться щоденне керування діяльністю юридичної особи (переважно знаходиться керівництво) та здійснення управління і обліку» (ст. 93 Цивільного кодексу України (далі ЦК України)) за межі України [1]. В українській правовій системі допускається транскордонне створення дочірніх підприємств, філій і представництв, тобто вторинне, похідне заснування (*secondary establishment*), але не транскордонна модифікація первинного заснування самої юридичної особи (*primary establishment*).

Проект нового ЦК України, що нині перебуває на розгляді Верховної Ради України, містить ст. 1824 «Зміна особистого закону юридичної особи», яка визначає, що «юридична особа, створена відповідно до права іноземної країни, за наявності підстав, встановлених його нормами, може продовжити існування за правом України, змінивши свій особистий закон», і навпаки: «юридична особа, створена відповідно до права України, може продовжити існування за правом іноземної країни, змінивши свій особистий закон» [2]. Отже, у разі ухвалення нового ЦК України корпоративну мобільність через модифікацію первинного заснування (*primary establishment*) буде принципово уможливлено,

проте багато питань залишаються нерозв'язаними та нез'ясованими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цитовані вище положення проекту ЦК України джерелом натхнення, очевидно, мають положення права Європейського Союзу (далі ЄС). Зі свого боку доктрина корпоративної мобільності формувалася у праві ЄС поступово. На першому етапі її розвиток визначався практикою Європейського суду справедливості (далі ЄСС) щодо свободи заснування компаній, яка започаткувала переосмислення співвідношення особистого закону юридичної особи, її місцезнаходження та правового континуїтету. Найвагоміший внесок у розвиток цієї проблематики зробили D. Akšamović, C. Angelici, S. Frazzani, J. Hoffmann, V.J. Knapp, S. Medici, L. Reinhardt, F. Sciaudone та P. Tullio. Саме переусвідомлена доктриною судова практика стала підставою для подальшої кодифікації положень про корпоративну мобільність у Директивах ЄС.

В українській правовій науці ця проблематика є новою. Безпосередньо питання міжнародної мобільності юридичних осіб і транскордонних перетворень досліджували А. Абдураманов, І. Шуміло та А. Кузь. Однак комплексного дослідження корпоративної мобільності у контексті питань свободи заснування, зміни *lex societatis*, транскордонних корпоративних перетворень і перспектив імплементації відповідних положень проекту нового ЦК України у вітчизняній юридичній літературі поки що немає. Саме ця обставина зумовлює актуальність даного дослідження.

Метою статті є комплексне аналізування інституту корпоративної мобільності у праві ЄС, практики ЄСС та *acquis* ЄС у сфері транскордонних корпоративних перетворень, а також обґрунтування перспектив імплементації відповідних механізмів до законодавства України, насамперед у контексті проекту нового ЦК України.

Результати дослідження. Корпоративна мобільність є комплексною правовою проблематикою на перетині корпоративного та міжнародного приватного права, оскільки одночасно охоплює питання правового статусу, зміни особистого закону, організаційно-правової форми та реорганізації юридичної особи у правовідносинах з іноземним елементом.

Варто погодитися з L. Reinhardt, який зазначає, що «компанії, які здійснюють транскордонні реорганізації, стикаються зі складними взаємо-

пов'язаними обов'язками щодо дотримання вимог законодавства у кількох юрисдикціях, які відрізняються визначеннями, процедурами та строками» [3, с. 60].

Незважаючи на ці складнощі, запровадження повноцінної корпоративної мобільності як модифікації первинного заснування (*primary establishment*) є важливим з декількох причин.

Передусім корпоративна мобільність дає змогу компаніям адаптуватися до змін економічного середовища без втрати правової ідентичності та зі збереженням безперервності корпоративного існування. Як наслідок, наявність механізмів корпоративної мобільності значно підвищує інвестиційну привабливість юрисдикції. Для іноземного інвестора не менш важливим за рівень корпоративного регулювання є можливість у разі зміни економічних умов або корпоративної стратегії змінити застосовне корпоративне право без припинення юридичної особи, втрати корпоративної історії, необхідності переукладення договорів та повторного отримання дозвільної документації. Наявність таких механізмів істотно знижує трансакційні витрати міжнародного бізнесу та підвищує передбачуваність довгострокового інвестування.

У цьому контексті корпоративна мобільність є одним із елементів конкуренції правопорядків за інвестиції. Держави, які допускають контрольовану зміну *lex societatis* із належним захистом кредиторів, учасників і працівників, створюють гнучкіше корпоративне середовище, що позитивно впливає на їх інвестиційну привабливість. Звісно, одночасно необхідно встановити збалансовану систему запобіжників проти зловживань.

Корпоративна мобільність широко визнається у праві ЄС як складова свободи заснування (*freedom of establishment*), гарантованої ст. 49, 54 Договору про функціонування ЄС¹, що обумовлює необхідність впровадження механізмів корпоративної мобільності до законодавства України у зв'язку із заявленими Україною європейськими прагненнями.

Свобода заснування розуміється як «право громадян або юридичних осіб (господарських товариств) з однієї держави-члена розпочинати власну справу і здійснювати самостійну гос-

подарську діяльність на постійній основі в інших державах — членах Європейського Союзу» [4, с. 67, 69], що «включає право започатковувати та вести діяльність, таку як самозайнятість осіб, а також створення й управління суб'єктами господарювання, зокрема товариствами... згідно з умовами, передбаченими для власних громадян законодавством країни, де здійснюється таке заснування» [4, с. 67], водночас «заборонено обмеження щодо свободи заснування громадян однієї держави-члена на території іншої держави-члена. Така заборона також стосується обмежень щодо створення представництв, філій або дочірніх підприємств громадянами будь-якої держави-члена, заснованими на території будь-якої держави-члена» [4, с. 67] (ст. 49, 54 Договору про функціонування ЄС).

З огляду на такі доволі загальні положення практика ЄС виробила підходи до корпоративної мобільності, які згодом створили підвалини для ухвалення Директив ЄС.

Цю практику започатковано справою *Daily Mail* (від 27.09.1988 № 81/87), у якій Компанія *Daily Mail and General Trust plc*, створена у Сполученому Королівстві, з метою оптимізації оподаткування намагалась перенести свій центр управління та податкове резидентство до Нідерландів зі збереженням британського особистого закону [5]. Однак ЄС встановив, що свобода заснування не передбачає права компанії переносити центр управління до іншої держави зі збереженням правового статусу за правом держави інкорпорації, а порядок функціонування компанії визначається національним правом держави, де її було створено. Отже, у справі *Daily Mail* право на заснування компанії ще не розглядалося як таке, що охоплює правомочність на її транскордонне переміщення.

Підхід до того, у який спосіб компанії, створені в одній державі ЄС, можуть здійснювати діяльність в іншій, істотно переосмислений у справі *Centros* (від 09.03.1999 № C-212/97) [6]. Британська компанія, яка фактично здійснювала діяльність винятково у Данії, намагалась зареєструвати там філію, але отримала відмову. Данські органи влади мотивували свою позицію тим, що за таких обставин конструкція «компанія у Сполученому Королівстві — філія у Данії» свідчить про намір уникнути створення компанії за данським правом та обійти вимоги данського законодавства щодо мінімального статутного капіталу для *Anpartsselskab* (датського

¹ До укладення Договору про функціонування ЄС відповідні положення містилися у Договорі про створення Європейського співтовариства.

аналога товариства з обмеженою відповідальністю). ЄСС ухвалив рішення на користь *Centros Ltd*, визнавши, що відмова Данії суперечить свободі заснування в ЄС, яка дозволяє створювати компанію в будь-якій державі-члені та здійснювати діяльність в іншій державі Союзу. Суд зазначив, що вибір юрисдикції з ліберальнішим корпоративним регулюванням сам по собі не є зловживанням правом ЄС за умови, що компанія була належно створена відповідно до законодавства однієї з держав-членів.

У справі *Überseering* (від 05.11.2002 № C-208/00) німецькі органи відмовили у визнанні процесуальної правоздатності нідерландської компанії *Überseering BV*, яка перенесла свій центр управління до Німеччини та намагалася подати позов проти німецької компанії [7]. Відмову мотивували тим, що компанія не здійснила повторної інкорпорації за німецьким правом: відповідно до панівної у Німеччині доктрини *real seat* (*Sitztheorie*) після перенесення центру управління до Німеччини компанія вже не могла визнаватися як нідерландська, тому для її визнання у Німеччині було необхідним фактично «повторне заснування» за німецьким правом. ЄСС встановив, що якщо компанія була належно створена в одній державі-члені, інші держави-члени зобов'язані визнавати її правовий статус без вимоги повторної інкорпорації. Такий підхід унеможлилював обмеження транскордонної мобільності компаній на підставі національних правових доктрин, зокрема доктрини *real seat*, і став прецедентом для вхідної (*inbound*) корпоративної мобільності.

Як зауважує Р. Tullio, «це означає, що держава перебування повинна утримуватися від застосування власних правил інкорпорації та наділення юридичною правосуб'єктністю (якими б вони не були) до іноземної компанії, оскільки питання законності створення юридичної особи належить до виняткової компетенції держави її походження» [8, с. 14].

Дзеркальним відображенням справи *Überseering* є справа *Cartesio* (від 16.12.2008 № C-210/06), у якій розглядали ситуацію не вхідної (*inbound*), а вихідної (*outbound*) корпоративної мобільності. Компанія *Cartesio*, створена у формі угорського *betéti társaság* (*limited partnership* — командитне товариство), прагнула перенести свій центр діяльності до Італії зі збереженням угорського особистого закону та організаційно-правової форми. Угорські органи відмовили у тако-

му перенесенні, зсилаючись на те, що угорське законодавство вимагає збереження місцезнаходження компанії в Угорщині. ЄСС розмежував вихідну (*outbound*) і вхідну (*inbound*) корпоративні мобільності та визначив, що право ЄС не зобов'язує державу-члена дозволяти компанії, створеній за її правом, переносити своє місцезнаходження за кордон зі збереженням первісного особистого закону, зауваживши, що компанія могла б перенести своє місцезнаходження до іншої держави-члена, змінивши особистий закон [9].

Отже, держава повинна визнавати іноземну компанію, яка перенесла центр своєї діяльності на її територію зі збереженням іноземного особистого закону, саме у якості іноземної компанії (*inbound mobility*), тобто не може нав'язувати їй свій особистий закон [7]. Водночас держава може визначати умови існування компаній, створених за її законом, і може обмежувати їх вихідну (*outbound*) мобільність, яка здійснюється без зміни особистого закону [9].

У справі *Inspire Art* (від 30.09.2003 № C-167/01) компанія *Inspire Art Ltd*, зареєстрована у Сполученому Королівстві, здійснювала діяльність винятково у Нідерландах, де її було кваліфіковано як «псевдоіноземну компанію», що покладало на неї додаткові вимоги щодо капіталізації та реєстрації за аналогією з компаніями, створеними у самих Нідерландах [10]. ЄСС встановив, що свобода заснування дозволяє компанії, належно створеній відповідно до законодавства однієї держави — члена ЄС, здійснювати діяльність в іншій державі — члені ЄС без дискримінаційних або обмежувальних заходів, а обмеження цієї свободи допускаються лише у випадках, обґрунтованих переважаючими міркуваннями публічного інтересу та застосовуються пропорційно.

Розглянуті вище справи *Centros*, *Überseering* та *Inspire Art* ослабили традиційний жорсткий зв'язок між особистим законом компанії та її фактичним місцезнаходженням, допустивши можливість здійснення основної господарської діяльності в одній державі — члені ЄС за умови збереження *lex societatis* іншої держави-члена. Натомість наступні рішення ЄСС стосуватимуться зміни компанією особистого закону та організаційно-правової форми, тобто транскордонних реорганізацій.

Першою такою справою стала *SEVIC Systems* (від 13.12.2005 № C-411/03), знакова для розвитку

правового регулювання транскордонних злиттів компаній у межах ЄС [11]. Компанія *SEVIC Systems AG*, зареєстрована у Німеччині, прагнула зареєструвати злиття з компанією з Люксембургу. ЄСС постановив, що відмова у реєстрації транскордонного злиття є обмеженням свободи заснування, і визнав, що транскордонні злиття є законним способом корпоративної реструктуризації у межах ринку ЄС, компанії держав-членів мають право здійснювати транскордонні злиття на тих самих умовах, що й національні злиття, а національне законодавство може обмежувати їх тільки в окремих випадках, за наявності істотного публічного інтересу. Саме справа *SEVIC Systems* стала передумовою висунення Директиви 2005/56/ЄС про транскордонні злиття товариств з обмеженою відповідальністю, ухваленої пізніше у тому самому 2005 р. [12].

Якщо у справі *SEVIC Systems* йшлося про транскордонне злиття, то у справі *VALE* (від 12.07.2012 № С-378/10) — про *cross-border conversion* [13]. Італійська компанія *VALE Costruzioni Srl* бажала припинити свою діяльність в Італії та продовжити існування як угорська компанія *VALE Építési Kft* (італійська *Srl* і угорська *Kft* є аналогами ТОВ). Тобто на відміну від справ *Centros*, *Überseering* та *Inspire Art*, йшлося не про транскордонну зміну місцезнаходження компанії зі збереженням особистого закону та організаційно-правової форми, а про заміну її особистого закону та організаційно-правової форми на іноземну. Угорська влада відмовилася зареєструвати компанію, аргументуючи це відсутністю національних правил для перетворення іноземних юридичних осіб на угорські. ЄСС визнав, що така відмова порушує свободу заснування, оскільки держави-члени не можуть ставитися до компаній з інших країн ЄС менш сприятливо, ніж до власних компаній, які здійснюють внутрішні перетворення, ствердивши право компаній змінювати особистий закон без ліквідації на умовах, дозволених для внутрішніх перетворень.

За обставинами справи *Polbud* (від 25.10.2017 № С-106/16) польська компанія *Polbud*, створена як *spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, вирішила перетворитися на *société à responsabilité limitée* за правом Люксембургу (обидві організаційно-правові форми є аналогами ТОВ), зберігаючи свій центр діяльності у Польщі. Польські органи відмовили у виключенні компанії з національного комерційного реєстру, якщо вона

попередньо не пройде процедуру ліквідації. ЄСС постановив, що свобода заснування охоплює право змінити організаційно-правову форму на іноземну, передбачену правом іншої держави-члена без попереднього припинення у державі походження. Суд підкреслив, що мотиви, зокрема прагнення скористатися сприятливішим корпоративним законодавством, не мають значення для реалізації цього права [14]. Фактично у справі *Polbud* ЄСС розвинув своє застереження щодо вихідної (*outbound*) корпоративної мобільності, висловлене у справі *Cartesio*: така мобільність можлива, якщо відбувається зміна особистого закону і організаційно-правової форми юридичної особи, навіть у ситуаціях, коли компанія зберігає фактичний центр діяльності у державі походження.

Сформовані у наведених вище справах підходи нарешті було розвинено у справі *Edil Work 2* (від 25.04.2024 № С-276/22)², у якій ЄСС знову звернувся до проблематики співвідношення *lex societatis* та фактичного місцезнаходження компанії [15]. Італійська компанія перенесла своє зареєстроване місцезнаходження до Люксембургу та продовжила діяльність у формі люксембурзької *Sàrl*, зберігши фактичний центр діяльності в Італії. Італійське законодавство передбачало застосування італійського права до компаній, основне місце діяльності або центр управління яких знаходяться в Італії. ЄСС фактично підтвердив пріоритет свободи заснування та взаємного визнання компаній, належно створених за правом іншої держави-члена, наголосивши, що держава перебування не може автоматично підпорядковувати таку компанію власному корпоративному праву лише через знаходження її фактичного центру діяльності на своїй території.

Ця судова практика не залишалась непоміченою Європейською Комісією, і сформульовані у розглянутих вище справах підходи створили передумови для формування та подальшої гармонізації правового регулювання корпоративної мобільності компаній на рівні директив ЄС. Як зауважив D. Aksamovic, «суд не може само-

² Справу було розглянуто вже після ухвалення Директив ЄС, присвячених питанням транскордонної мобільності. Проте вона ґрунтується на фактах, що сталися до затвердження Директив, і її вирішено так само, як і попередні справи, виходячи з положень ст. 49, 54 про свободу заснування Договору про функціонування ЄС.

стійно усунути всі прогалини у праві ЄС або всі суперечності, що існують у національному законодавстві держав-членів. Повноваження щодо усунення таких перешкод перебувають у руках Європейської Комісії та Європейського Парламенту» [16, с. 431]. Першим спеціальним актом ЄС з цих питань стала Директива 2005/56/ЄС про транскордонні злиття товариств з обмеженою відповідальністю, яка значною мірою була реакцією на справу *SEVIC Systems* [12]. У подальшому її положення були інкорпоровані до кодифікованої Директиви (ЄС) 2017/1132 щодо окремих аспектів права компаній [17].

У дослідженні, підготовленому для Комітету Європейського Парламенту з правових питань, присвяченому впливу рішення у справі *Polbud* на свободу заснування компаній у ЄС та проблематику транскордонних перетворень, зазначено, що справа *Polbud* «підтверджує необхідність позитивної гармонізації транскордонних корпоративних операцій у праві ЄС та знову актуалізує потребу в Директиві щодо транскордонного перенесення місцезнаходження компаній, спрямованій на гармонізацію правових процедур (зокрема *connecting factors*), регулювання питань кворуму та більшості голосів, забезпечення мінімальної гармонізації колізійних норм, а також стандартних правил захисту міноритарних акціонерів, кредиторів і працівників» [18].

Пізніше Директива (ЄС) 2019/2121 внесла до Директиви (ЄС) 2017/1132 комплексні зміни щодо *cross-border conversions / mergers / divisions*, відобразивши підходи, сформовані справами *Cartesio*, *VALE* та *Polbud* [9, 13, 14, 17, 19]. На сьогоднішній основним актом ЄС у сфері корпоративної мобільності є Директива (ЄС) 2017/1132 у редакції Директиви (ЄС) 2019/2121, яка встановлює уніфіковані правила щодо *cross-border conversions* (корпоративне перетворення або ж зміна юридичною особою особистого закону), *cross-border mergers* (які функціонально охоплюють злиття і приєднання) та *cross-border divisions* (які функціонально охоплюють поділи і виділи) компаній у межах внутрішнього ринку ЄС [17]. Директива застосовується до організаційно-правових форм юридичних осіб, які традиційно кваліфікуються у доктрині як об'єднання капіталів (аналогі українських акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю — *GmbH*, *AG*, *SA*, *SARL*, *BV*, *NV*, *Kft*, *Nyrt.*, *sp. z o. o.*, *S. A.*, *S. r. l.*, *S. p. A.* тощо), повний перелік яких наведено у додатку II до Директиви.

Спільними вимогами для всіх форм транскордонної корпоративної мобільності, передбачених Директивою (ЄС) 2017/1132, є підготовка проекту *cross-border conversion / merger / division* (ст. 86d, 122, 160d), який повинен містити, зокрема, відомості про майбутню організаційно-правову форму компанії, її зареєстроване місцезнаходження, порядок конвертації часток (за потреби), часові межі, наслідки для працівників та гарантії захисту кредиторів (ст. 86j, 126a, 160j); підготовка аналітичних звітів щодо проекту *cross-border conversion / merger / division* для учасників (акціонерів) та працівників, яку здійснює орган управління кожної залученої компанії, а також незалежного експертного звіту (ст. 86e—86f, 124—125, 160e—160f); затвердження *cross-border conversion / merger / division* загальними зборами учасників або акціонерів (ст. 86h, 126, 160h); забезпечення захисту кредиторів, міноритарних учасників (акціонерів) та працівників (ст. 86g, 126a, 160g); можливість перевірки процедури щодо шахрайства, зловживання або обходу законодавства компетентним органом держави походження під час здійснення контролю законності із виданням відповідного сертифіката (ст. 86m, 127, 160m).

Отже, європейський досвід, утілений у практиці ЄСС, засвідчує, що корпоративна мобільність може здійснюватися двома основними способами: транскордонним перенесенням місцезнаходження без зміни особистого закону юридичної особи та через *cross-border conversion / merger / division*, які супроводжуються зміною *lex societatis* та організаційно-правової форми компанії. Водночас ці форми корпоративної мобільності отримали у праві ЄС неоднаковий рівень нормативного закріплення, оскільки *cross-border conversion / merger / division* детально врегульовано директивами ЄС, тоді як транскордонне перенесення місцезнаходження без зміни *lex societatis* переважно залишається предметом судової практики ЄСС. Варто погодитися з тезою, що подальший розвиток корпоративної мобільності пов'язаний із прогресом «у сфері цифровізації, гармонізації стандартів захисту стейкхолдерів і збалансування механізмів проти зловживання» [20, с. 44].

Дуже важливим доктринальним питанням є кваліфікація правової природи *cross-border conversion* (транскордонного перетворення) у контексті понятійного апарату правової системи України.

Перетворення юридичної особи ст. 108 ЦК України визначає як «зміну її організаційно-правової форми» [1], а ст. 104 прямо встановлює, що під час перетворення юридична особа припиняється, ст. 106, 107 врегульовують порядок перетворення саме як виду припинення юридичної особи з правонаступництвом, відповідні процедури містить також Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань» (ч. 6 ст. 4; ст. 15, 17) [21].

Корпоративно-правова доктрина в Україні так само безальтернативно розглядає перетворення як припинення однієї юридичної особи з утворенням іншої юридичної особи — правонаступника відмінної організаційно-правової форми: дисертаційні роботи Ю. Юркевича [22, с. 173], Д. Жекова [23, с. 16] та А. Франкової [24, с. 155] цього не оспорюють і не модифікують.

Водночас ст. 86b (2) Директиви (ЄС) 2017/1132 у редакції Директиви (ЄС) 2019/2121 визначає транскордонне перетворення як «операцію, в рамках якої компанія, що не припинена і не перебуває у процесі ліквідації, змінює організаційно-правову форму, що в ній вона зареєстрована в державі-члені вибуття, на... організаційно-правову форму держави-члена призначення і переносить принаймні свій зареєстрований офіс до держави-члена призначення, зберігаючи свою правосуб'єктність» [17]. Директива уникає терміна «припинення» або «ліквідація», йдеться лише про «виключення компанії з реєстру» держави вибуття (ст. 86р).

Отже, з позицій підходу, що панує в українській доктрині та законодавстві, *cross-border conversion* природно сприймається як припинення юридичної особи в одній юрисдикції та виникнення нової юридичної особи в іншій юрисдикції з правонаступництвом. Натомість сучасний підхід права ЄС, сформований у справах VALE та Polbud і закріплений у Директиві (ЄС) 2017/1132, ґрунтується на концепції збереження правового континуїтету юридичної особи: за результатами *cross-border conversion* маємо ту саму юридичну особу, з безперервністю прав та обов'язків, договірних відносин, процесуального статусу, яка змінила *lex societatis*, державу реєстрації та організаційно-правову форму без припинення і, відповідно, правонаступництва.

Якщо право ЄС виходить із пріоритету безперервності юридичної особи попри зміну її національної організаційно-правової форми й

lex societatis, то традиційний український підхід значною мірою пов'язує юридичну тотожність компанії саме з її національною організаційно-правовою формою: навіть усередині правової системи зміна організаційно-правової форми інституціоналізована як припинення з правонаступництвом. Тому теза, що компанія може продовжувати існування в межах іншої правової системи зі збереженням своєї юридичної ідентичності, зокрема українське ТОВ може вважатися тією самою юридичною особою після його перетворення, наприклад, на польську *sp. z o. o.*, парадоксальна.

Саме у цьому полягає один із ключових доктринальних конфліктів сучасної теорії корпоративної мобільності. Його розуміють і намагаються розв'язати і автори проекту нового ЦК України, прямо зазначаючи у ч. 2 ст. 1824, що «зміна особистого закону юридичної особи, створеної за правом України, не зумовлює її припинення в Україні» [2], загалом у цій статті йдеться саме про *продовження* існування юридичної особи зі зміною особистого закону.

Крім того, у проекті ЦК України радикально змінюється підхід до перетворення юридичних осіб без зміни *lex societatis*, тобто до перетворення не ускладненого іноземним елементом: ч. 1 ст. 115 проекту ЦК встановлює, що «юридична особа припиняється внаслідок передання всього її майна, прав і обов'язків іншим юридичним особам — правонаступникам (через злиття, приєднання, поділ) або її ліквідації» [2], не згадуючи перетворення, так само ст. 119 проекту визначає порядок припинення юридичних осіб з правонаступництвом через злиття, приєднання та поділ, але не через перетворення. У зв'язку із цим перетворення юридичної особи як «зміна її організаційно-юридичної форми» [2] (ч. 1 ст. 120 проекту) більше не буде розглядатися як припинення. Водночас не можна не зауважити, що ч. 2 ст. 120 проекту нового ЦК України передбачає, що «у разі перетворення до нової юридичної особи переходять усе майно, усі права і обов'язки попередньої юридичної особи» [2], згадуючи «нову» і «попередню» юридичні особи, що разом із усуненням перетворення з видів припинення юридичної особи з правонаступництвом створює досить істотне внутрішнє протиріччя, яке, сподіваємось, буде усунуте під час доопрацювання проекту Верховною Радою. У будь-якому випадку бачимо, що проект відходить від розуміння перетворення

як припинення юридичної особи з правонаступництвом і наближається до його сучасного європейського розуміння як зміни організаційно-правової форми юридичної особи зі збереженням її континуїтету.

Зміна підходу до розуміння правової природи перетворення юридичних осіб сприятиме імплементації до права України положень Директиви (ЄС) 2017/1132 у редакції Директиви (ЄС) 2019/2121 про *cross-border conversion*.

Однак транскордонні злиття, приєднання та поділи за Директивою (ЄС) 2017/1132 у редакції Директиви (ЄС) 2019/2121 з необхідністю означають припинення юридичних осіб: особливо наочним це є для злиття і приєднання, де кількість юридичних осіб за результатами процедури зменшується, на відміну від перетворення (зокрема і транскордонного), вони не можуть бути витлумачені інакше, ніж у категоріях припинення і правонаступництва, і це повністю відповідає підходу, на якому ґрунтуються ст. 115, 119 проекту нового ЦК України.

Варто також обговорити співвідношення понять «транскордонне перетворення юридичної особи» і «зміна особистого закону юридичної особи». Якщо ми розглядаємо перетворення не як вид припинення юридичних осіб, ці терміни стають взаємозамінними у тих випадках, коли зміна особистого закону супроводжується зміною організаційно-правової форми (тобто якщо не йдеться про уніфіковані ЄС організаційно-правові форми, такі як *Societas Europaea*, які можуть змінювати юрисдикцію та особистий закон у межах ЄС, зберігаючи свою організаційно-правову форму)³.

³ З одного боку, правовий статус *Societas Europaea* (SE) регулюється безпосередньо нормами Регламенту Ради (ЄС) № 2157/2001, який визначає порядок її створення, окремі питання корпоративного управління, участі працівників та перенесення зареєстрованого офісу між державами-членами. З іншого боку, у кожній державі-члені SE розглядається як товариство, створене відповідно до права держави місцезнаходження її зареєстрованого офісу. Отже, особистий закон SE не зводиться винятково до права ЄС, а визначається поєднанням норм права ЄС та національного корпоративного права відповідної держави-члена. Водночас зміна держави місцезнаходження зареєстрованого офісу SE зумовлює зміну застосовного національного корпоративного права без припинення юридичної особи, що є одним із найважливіших проявів корпоративної мобільності в праві ЄС.

Проте поняття «зміна особистого закону юридичної особи» та «транскордонне перетворення юридичної особи» акцентують увагу на різних аспектах одного й того самого явища. Зміна особистого закону характеризує його насамперед з позицій міжнародного приватного права як зміну правопорядку, що визначає правовий статус юридичної особи, її правоздатність, внутрішню організацію та порядок діяльності. Натомість транскордонне перетворення відображає корпоративно-правовий і процедурний аспекти цього процесу, оскільки описує механізм переходу юридичної особи під дію іншого особистого закону, що зазвичай супроводжується приведенням її організаційно-правової форми у відповідність до вимог нового правопорядку. Отже, термін «зміна особистого закону» пояснює що саме відбувається з точки зору колізійного регулювання, тоді як термін «транскордонне перетворення» — у який спосіб така зміна реалізується у сфері корпоративного права. З огляду на обмежений обсяг статті автор, з'ясувавши співвідношення понять «зміна особистого закону юридичної особи» та «транскордонне перетворення юридичної особи», свідомо не ставить за мету комплексне дослідження поняття «редоміциляція» (перенесення доміцилію юридичної особи до іншої юрисдикції без втрати правосуб'єктності [25, с. 99]) у його зв'язку із поняттям «корпоративна мобільність», що потребує окремого доктринального аналізування.

Бачимо, що процитовані у цій роботі положення ст. 1824 проекту нового ЦК України з питань корпоративної мобільності хоча й необхідні, але критично недостатні, неспівставні за обсягом та глибиною регулювання з положеннями Директив ЄС, оскільки фактично обмежуються декларативним визнанням можливості зміни особистого закону юридичної особи, зауважуючи, що «порядок та умови зміни особистого закону юридичною особою України встановлює право України» [2], і закріплюючи зобов'язання юридичної особи, створеної за правом України, «забезпечити належний захист прав та правомірних інтересів своїх кредиторів і працівників» [2]. Так само проект не пропонує жодних змін до процедурних норм Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань», ані щодо транскордонних перетворень та реорганізацій, ані у зв'язку зі зміною підходу до природи перетворення як такого.

У ЄС навіть за наявності положень Договору про функціонування ЄС про свободу заснування і рішень ЄСС, які затвердили принципи корпоративної мобільності, виникла необхідність у розробленні, а згодом й удосконаленні детальних правил. Зокрема, як зазначає V.J. Кнапп, «навіть з урахуванням відповідної судової практики компетентні органи більшості держав-членів не здатні або не бажають допускати транскордонний поділ чи перетворення за відсутності встановленої на рівні ЄС процедури» [26, с. 75—76].

Продовженням ст. 1824 проекту нового ЦК України (за умови його ухвалення) має стати низка комплексних процедурних механізмів транскордонної корпоративної мобільності, урегулювання питань функціонування реєстрів, дієві способи захисту кредиторів, учасників і працівників, правила забезпечення правового континуїтету юридичної особи, а також надійні запобіжники проти зловживань і обходу законодавства. Це зі свого боку вимагатиме комплексного реформування українського корпоративного, реєстраційного, міжнародного приватного та податкового законодавства.

З огляду на європейський вектор розвитку України таке реформування має здійснюватися насамперед шляхом імплементації *acquis* ЄС у сфері корпоративної мобільності.

Крім того, хоча концепція корпоративної мобільності набула найбільшого розвитку саме у праві ЄС внаслідок формування внутрішнього ринку та визнання свободи заснування, транскордонне переміщення компаній може бути передбачене і щодо компаній, які походять з інших держав. Видається, що у такому контексті корпоративну мобільність доцільно пов'язувати з принципом взаємності, відповідно до якого держава визнає корпоративну мобільність іноземних компаній лише за умови аналогічного ставлення до власних компаній у відповідній юрисдикції.

Отже, для України як держави — кандидата на вступ до ЄС потенційно можливою є асиметрична модель корпоративної мобільності, за якої до компаній держав — членів ЄС застосовувався б режим, наближений до *acquis* ЄС у сфері корпоративної мобільності, зокрема положень Директиви (ЄС) 2017/1132 у редакції Директиви (ЄС) 2019/2121, тоді як до інших держав корпоративна мобільність могла б допускатися на засадах взаємності.

Водночас до набуття Україною членства в ЄС найреалістичнішою моделлю імплементації *acquis* ЄС у сфері корпоративної мобільності є запровадження режиму вхідної (*inbound*) корпоративної мобільності щодо компаній держав — членів ЄС, тоді як повноцінна вихідна (*outbound*) мобільність українських юридичних осіб до держав ЄС потребуватиме або членства України у внутрішньому ринку ЄС, або спеціальних механізмів взаємного визнання.

Нарешті варто зауважити, що найдодільнішим видається поширення режиму корпоративної мобільності в Україні насамперед на юридичних осіб корпоративного типу, які традиційно розглядаються як об'єднання капіталів, зокрема товариства з обмеженою відповідальністю та акціонерні товариства, що функціонально відповідає підходу, закріпленому у Директиві (ЄС) 2017/1132 у редакції Директиви (ЄС) 2019/2121.

Звертаючись до корпоративної мобільності через транскордонну зміну місцезнаходження без зміни особистого закону юридичної особи, слід зазначити, що її імплементація вимагатиме розмежування таких категорій, як зареєстроване місцезнаходження, місцезнаходження органів управління та основне місце діяльності, які в сучасному українському праві значною мірою фактично ототожнюються і разом визначають *lex societatis* юридичної особи. Водночас масові міграції громадян України в умовах війни демонструють розбіжність цих категорій у багатьох випадках, оскільки значна кількість юридичних осіб, зберігаючи державну реєстрацію та особистий закон України, фактично перенесли свої органи управління за межі України і керуються дистанційно з активним використанням цифрових інструментів.

Для впровадження корпоративної мобільності без зміни особистого закону необхідне пряме визнання можливості існування української юридичної особи із фактичним центром управління або основним місцем діяльності за кордоном за одночасного збереження її державної реєстрації та особистого закону в Україні, а також можливості функціонування іноземної юридичної особи із фактичним центром управління або основною діяльністю в Україні без зміни її особистого закону.

У сфері міжнародного приватного права це вимагатиме прямого закріплення допустимості розмежування особистого закону юридичної особи та її фактичного місцезнаходження;

корпоративне право і реєстраційне законодавство повинні передбачати можливість існування українських компаній з центром операційної діяльності чи управління за кордоном, а також визначати правовий статус іноземних компаній, фактичне управління якими здійснюється з території України та уможливлювати внесення відповідних відомостей до ЄДР. Окремого врегулювання потребуватимуть питання міжнародної юрисдикції, вручення процесуальних документів, процесуальної правосуб'єктності та визначення центру основних інтересів у процедурах неплатоспроможності.

Для України корпоративна мобільність має значення не лише у контексті адаптації законодавства до *acquis* ЄС, а й як інструмент повоєнного економічного відновлення. Запровадження зрозумілих механізмів транскордонної корпоративної мобільності може стати додатковим чинником залучення іноземних інвестицій, спрощення реструктуризації міжнародних корпоративних груп, повернення українського бізнесу до національної юрисдикції після завершення воєнних дій, а також інтеграції України до європейського економічного простору. У цьому розумінні корпоративна мобільність має розглядатися не лише як інститут корпоративного права, а як один із засобів формування конкурентоспроможного інвестиційного середовища.

Цю роботу викладено досить оптимістично, проте автор повністю розуміє, що корпоративна мобільність не повинна ставати інструментом для порушення прав кредиторів, міноритарних учасників і працівників. Саме для мінімізації цих ризиків правом ЄС запроваджено розгалужену систему процедурних гарантій під час здійснення транскордонних перетворень, злиттів і поділів. Крім того, навіть добросовісна корпоративна мобільність може створювати складні колізійні та юрисдикційні ситуації. У зв'язку із цим необхідно проводити подальші дослідження у галузі корпоративної мобільності.

Висновки. Корпоративна мобільність є правовим інститутом, що формується на перетині корпоративного та міжнародного приватного права і охоплює питання свободи заснування, особистого закону юридичної особи, транскордонної реорганізації, зміни місцезнаходження та правового континуїтету компанії.

Право ЄС виробило комплексну модель корпоративної мобільності, сформовану насамперед у практиці ЄС у справах *Daily Mail*, *Centros*,

Überseering, *Inspire Art*, *Cartesio*, *SEVIC Systems*, *VALE*, *Polbud* та *Edil Work 2*, яку згодом було кодифіковано у Директиві (ЄС) 2017/1132 у редакції Директиви (ЄС) 2019/2121.

У праві ЄС корпоративна мобільність може здійснюватися двома основними способами: транскордонним перенесенням місцезнаходження без зміни особистого закону юридичної особи та шляхом *cross-border conversion / merger / division*, які супроводжуються зміною *lex societatis* та організаційно-правової форми компанії. Ці форми корпоративної мобільності отримали неоднаковий рівень нормативного закріплення: *cross-border conversions / mergers / divisions* детально врегульовані Директивою (ЄС) 2017/1132, тоді як транскордонне перенесення місцезнаходження без зміни *lex societatis* все ще засноване переважно на судовій практиці ЄС, що трансформувала традиційний підхід до зв'язку між *lex societatis* і фактичним місцезнаходженням юридичної особи, істотно посиливши значення свободи заснування та взаємного визнання компаній.

Транскордонне перетворення (*cross-border conversion*) у розумінні права ЄС є не припиненням юридичної особи з правонаступництвом, а формою корпоративної мобільності, за якої юридична особа зберігає свою правосуб'єктність, безперервність прав та обов'язків, змінюючи водночас державу реєстрації, особистий закон та організаційно-правову форму. Такий підхід істотно відрізняється від традиційного підходу українського законодавства та доктрини, які пов'язують зміну організаційно-правової форми із припиненням юридичної особи та правонаступництвом, що призводить до доктринального конфлікту стосовно правової природи транскордонного перетворення.

Проект нового ЦК України демонструє не позбавлене внутрішніх суперечностей відхилення від розуміння перетворення як виду припинення юридичної особи з правонаступництвом та наближення до сучасної європейської концепції збереження правового континуїтету юридичної особи за зміни її організаційно-правової форми чи особистого закону. Це створює необхідні передумови для імплементації механізмів транскордонного перетворення, передбачених Директивою (ЄС) 2017/1132 у редакції Директиви (ЄС) 2019/2121, водночас не впливаючи на розуміння транскордонних злиттів, приєднань та поділів як форм припинення юридичних осіб із правонаступництвом.

Транскордонне перетворення юридичної особи треба розглядати як корпоративно-правовий механізм зміни її особистого закону. Водночас поняття зміни особистого закону акцентує увагу на колізійному результаті корпоративної мобільності, тоді як поняття транскордонного перетворення — на процедурі та корпоративно-правових засобах досягнення такого результату. За загальним правилом, зміна особистого закону супроводжується зміною організаційно-правової форми юридичної особи, крім випадків використання уніфікованих наднаціональних організаційно-правових форм, зокрема *Societas Europaea*.

Положення ст. 1824 проєкту нового ЦК України створюють важливі первинні передумови для впровадження корпоративної мобільності в Україні, однак мають переважно декларативний характер та є недостатніми без формування комплексних процедурних механізмів транскордонної корпоративної мобільності, із внесенням багатьох змін до корпоративного, міжнародного приватного, реєстраційного, податкового та процесуального законодавства України, зокрема врегулювання питань правового континуїтету юридичної особи, функціонування реєстрів, захисту кредиторів, учасників та працівників, а також запобігання зловживанням корпоративною мобільністю.

Найреалістичнішим для України на сучасному етапі (до набуття членства у ЄС) видається впровадження режиму вхідної (*inbound*) корпоративної мобільності щодо компаній держав — членів ЄС. Загалом для України потенційно можлива асиметрична модель корпоративної мобільності, за якої щодо корпоративної мобільності з державами — членами ЄС застосовува-

ся б режим, заснований на *acquis* ЄС, а до інших держав корпоративна мобільність допускалася б на засадах взаємності. Доцільне поширення режиму корпоративної мобільності в Україні насамперед на товариства з обмеженою відповідальністю та акціонерні товариства, що традиційно розглядаються як об'єднання капіталів.

У сфері корпоративної мобільності без зміни особистого закону юридичної особи українське законодавство потребуватиме нормативного розмежування зареєстрованого місцезнаходження, місцезнаходження органів управління та основного місця діяльності юридичної особи.

Корпоративна мобільність має не лише корпоративно-правове та колізійно-правове, а й інвестиційно-правове значення. Запровадження в Україні сучасних механізмів транскордонної корпоративної мобільності відповідно до *acquis* ЄС сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості української юрисдикції та інтеграції українського бізнесу до європейського економічного простору за умови належного забезпечення балансу між свободою заснування та захистом кредиторів, учасників, працівників і публічних інтересів.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні несуперечливого понятійного апарату корпоративної мобільності в Україні, доктринальних засад для процедур транскордонного перетворення, злиття та поділу, механізмів їх імплементації до національного законодавства, визначенні правового режиму корпоративної мобільності з державами, які не є членами ЄС, а також дослідженні її впливу на інвестиційну привабливість української юрисдикції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 28.05.2026).
2. Цивільний кодекс України: проєкт Закону України від 09.04.2026 № 15150. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/69837> (дата звернення: 28.05.2026).
3. Reinhardt L. Cross-Border Corporate Mobility and Beneficial Ownership Transparency: A Comparative Analysis of EU Directive 2019/2121 and Global Regulatory Convergence. *International Comparative Corporate Law Journal*. 2025. Vol. 17. Iss. 3. P. 35—62. URL: <https://icclj.com/index.php/j/article/view/19/19> (дата звернення: 28.05.2026).
4. Consolidated Version of Treaty on the Functioning of the European Union. *Official Journal of the European Union*. 2012. С. 326. P. 47—390. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF> (дата звернення: 28.05.2026).
5. Daily Mail and General Trust plc v HM Treasury and Commissioners of Inland Revenue: Judgment of the Court of 27.09.1988 of the Case 81/87. *European Court Reports*. 1988. P. 5483—5518. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61987CJ0081> (дата звернення: 28.05.2026).

6. Centros Ltd v Erhvervs- og Selskabsstyrelsen: Judgment of the Court of 09.03.1999 of the Case C-212/97. *European Court Reports*. 1999. P. I-1459—I-1499. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61997CJ0212> (дата звернення: 28.05.2026).
7. Überseering BV v Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC): Judgment of the Court of 05.11.2002 of the Case C-208/00. *European Court Reports*. 2002. P. I-9919—I-9954. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62000CJ0208> (дата звернення: 28.05.2026).
8. Tullio P. Cross-Border Mobility of Companies in the EU. LUISS School of Law Research Paper Series. 2018. 16 p. URL: <https://lsl.luiss.it/sites/lsl.luiss.it/files/Cross-Border%20Mobility%20of%20Companies%20in%20the%20EU.pdf> (дата звернення: 28.05.2026).
9. Cartesio Oktató és Szolgáltató bt: Judgment of the Court (Grand Chamber) of 16.12.2008 of the Case C-210/06. *European Court Reports*. 2008. P. I-9641—I-9701. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62006CJ0210> (дата звернення: 28.05.2026).
10. Inspire Art Ltd v Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam: Judgment of the Court of 30.09.2003 of the Case C-167/01. *European Court Reports*. 2003. P. I-10155—I-10202. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62001CJ0167> (дата звернення: 28.05.2026).
11. SEVIC Systems AG: Judgment of the Court of 13.12.2005 of the Case C-411/03. *European Court Reports*. 2005. P. I-10805—I-10828. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62003CJ0411> (дата звернення: 28.05.2026).
12. Directive 2005/56/EC of the European Parliament and of the Council of 26.10.2005 on cross-border mergers of limited liability companies. *Official Journal of the European Union*. 2005. L 310. P. 1—9. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2005/56/oj/eng> (дата звернення: 28.05.2026).
13. VALE Építési kft: Judgment of the Court of 12.07.2012 of the Case C-378/10. *European Court Reports*. 2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62010CJ0378> (дата звернення: 28.05.2026).
14. Polbud — Wykonawstwo sp. z o.o.: Judgment of the Court of 25.10.2017 of the Case C-106/16. *European Court Reports*. 2017. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0106> (дата звернення: 28.05.2026).
15. Edil Work 2 Srl and S.T. Srl v STE Sàrl: Judgment of the Court of 25.04.2024 of the Case C-276/22. *European Court Reports*. 2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62022CJ0276> (дата звернення: 28.05.2026).
16. Akšamović D. Transfer of Corporate Seat in EU: Recent Developments. *Athens Journal of Law*. 2019. Vol. 5. No. 4. P. 419—434. <https://doi.org/10.30958/ajl.5-4-4>
17. Directive (EU) 2017/1132 of the European Parliament and of the Council of 14.07.2017 relating to certain aspects of company law (codification). *EUR-Lex. Access to European Union Law*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02017L1132-20220812> (дата звернення: 28.05.2026).
18. Frazzani S., Angelici C., Hoffmann J., Medici S., Sciaudone F. The Polbud Judgment and the Freedom of Establishment for Companies in the European Union: Problems and Perspectives. Brussels: European Parliament, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2018. 82 p. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6edfee1e-e702-11e8-b690-01aa75ed71a1/language-en> (дата звернення: 28.05.2026).
19. Directive (EU) 2019/2121 of the European Parliament and of the Council of 27.11.2019 amending Directive (EU) 2017/1132 as regards cross-border conversions, mergers and divisions. *EUR-Lex. Access to European Union Law*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/2121/oj/eng> (дата звернення: 28.05.2026).
20. Абдураманов А.Д. Міжнародна мобільність юридичних осіб в ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 9. С. 42—44. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-9/7>
21. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 28.05.2026).
22. Юркевич Ю.М. Припинення юридичних осіб з правонаступництвом: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2009. 209 с.
23. Жеков Д.В. Припинення юридичних осіб за цивільним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2015. 22 с. URL: <https://dspace.opua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/741e4e21-dc46-4b3e-a954-aa7e143ee6d3/content> (дата звернення: 28.05.2026).
24. Франкова А.В. Правове регулювання перетворення господарських товариств: дис. ... д-ра філософії: 081. Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України. Київ, 2025. 191 с. URL: <https://lnk.ua/mdBojWT1u> (дата звернення: 28.05.2026).
25. Кузь А.П., Шуміло І.А. Колізійні аспекти перенесення місцезнаходження (редоміліації) юридичних осіб. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 99—102. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-3/23>
26. Knapp V.J. Cross Border Mobility: What Do We Need in Practice? *ERA Forum*. 2018. Vol. 19. P. 63—76. <https://doi.org/10.1007/s12027-018-0495-6>

Дата надходження: 29.05.2026

Дата прийняття до друку: 23.06.2026

Дата публікації: 28.09.2026

REFERENCES

1. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 No. 435-IV. *Ofitsiyni vebportal Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> [in Ukrainian].
2. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: projekt Zakonu Ukrainy vid 09.04.2026 No. 15150. *Ofitsiyni vebportal Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/69837> [in Ukrainian].
3. Reinhardt L. Cross-Border Corporate Mobility and Beneficial Ownership Transparency: A Comparative Analysis of EU Directive 2019/2121 and Global Regulatory Convergence. *International Comparative Corporate Law Journal*. 2025. Vol. 17. Iss. 3. P. 35-62. URL: <https://icclj.com/index.php/j/article/view/19/19>
4. Consolidated Version of Treaty on the Functioning of the European Union. *Official Journal of the European Union*. 2012. C 326. P. 47-390. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF>
5. Daily Mail and General Trust plc v HM Treasury and Commissioners of Inland Revenue: Judgment of the Court of 27.09.1988 of the case 81/87. *European Court Reports*. 1988. P. 5483-5518. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61987CJ0081>
6. Centros Ltd v Erhvervs- og Selskabsstyrelsen: Judgment of the Court of 09.03.1999 of the Case C-212/97. *European Court Reports*. 1999. P. I-1459-I-1499. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61997CJ0212>
7. Überseering BV v Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC): Judgment of the Court of 05.11.2002 of the Case C-208/00. *European Court Reports*. 2002. P. I-9919-I-9954. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62000CJ0208>
8. Tullio P. Cross-Border Mobility of Companies in the EU. LUISS School of Law Research Paper Series. 2018. 16 p. URL: <https://lsl.luiss.it/sites/lsl.luiss.it/files/Cross-Border%20Mobility%20of%20Companies%20in%20the%20EU.pdf>
9. Cartesio Oktató és Szolgáltató bt: Judgment of the Court (Grand Chamber) of 16.12.2008 of the Case C-210/06. *European Court Reports*. 2008. P. I-9641-I-9701. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62006CJ0210>
10. Inspire Art Ltd v Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam: Judgment of the Court of 30.09.2003 of the Case C-167/01. *European Court Reports*. 2003. P. I-10155-I-10202. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62001CJ0167>
11. SEVIC Systems AG: Judgment of the Court of 13.12.2005 of the Case C-411/03. *European Court Reports*. 2005. P. I-10805-I-10828. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62003CJ0411>
12. Directive 2005/56/EC of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 on cross-border mergers of limited liability companies. *Official Journal of the European Union*. 2005. L 310. P. 1-9. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2005/56/oj/eng>
13. VALE Építési kft: Judgment of the Court of 12.07.2012 of the Case C-378/10. *European Court Reports*. 2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62010CJ0378>
14. Polbud — Wykonawstwo sp. z o.o.: Judgment of the Court of 25.10.2017 of the Case C-106/16. *European Court Reports*. 2017. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0106>
15. Edil Work 2 Srl and S.T. Srl v STE Sàrl: Judgment of the Court of 25.04.2024 of the Case C-276/22. *European Court Reports*. 2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62022CJ0276>
16. Akšamović D. Transfer of Corporate Seat in EU: Recent Developments. *Athens Journal of Law*. 2019. Vol. 5. No. 4. P. 419-434. <https://doi.org/10.30958/ajl.5-4-4>
17. Directive (EU) 2017/1132 of the European Parliament and of the Council of 14.07.2017 relating to certain aspects of company law (codification). *EUR-Lex. Access to European Union Law*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02017L1132-20220812>
18. Frazzani S., Angelici C., Hoffmann J., Medici S., Sciaudone F. The Polbud Judgment and the Freedom of Establishment for Companies in the European Union: Problems and Perspectives. Brussels: European Parliament, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2018. 82 p. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6edfee1e-e702-11e8-b690-01aa75ed71a1/language-en>
19. Directive (EU) 2019/2121 of the European Parliament and of the Council of 27.11.2019 amending Directive (EU) 2017/1132 as regards cross-border conversions, mergers and divisions. *EUR-Lex. Access to European Union Law*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/2121/oj/eng>
20. Abduramanov A.D. Mizhnarodna mobilnist yurydychnykh osib v YeS. *Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2025. No. 9. P. 42-44. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-9/7> [in Ukrainian].
21. Pro derzhavnu reiestratsiiu yurydychnykh osib, fizychnykh osib — pidpriyemstv ta hromadskykh formuvan: Zakon Ukrainy vid 15.05.2003 No. 755-IV. *Ofitsiyni vebportal Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> [in Ukrainian].
22. Iurkevych Yu.M. Prypynennia yurydychnykh osib z pravonastupnytstvom: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.03. Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka. Lviv, 2009. 209 p. [in Ukrainian].
23. Zhekov D.V. Prypynennia yurydychnykh osib za tsyvilnym zakonodavstvom Ukrainy: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.03. Odesa: Natsionalnyi universytet "Odeska yurydychna akademiia". Odesa, 2015. 22 p. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/741e4e21-dc46-4b3e-a954-aa7e143ee6d3/content> [in Ukrainian].

24. Frankova A.V. Pravove rehuliuвання peretvorennia hospodarskykh tovarystv: dys. ... d-ra filosofii: 081. Naukovo-doslidnyi instytut pryvatnoho prava i pidpriemnytstva imeni akademika F.H. Burchaka NAPrN Ukrainy. Kyiv, 2025. 191 p. URL: <https://lnk.ua/mDbojWT1u> [in Ukrainian].
25. Kuz A.P., Shumilo I.A. Koliziini aspekty perenesennia mistseznakhodzhennia (redomitsyliatsii) yurydychnykh osib. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2021. No. 3. P. 99-102. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-3/23> [in Ukrainian].
26. Knapp V.J. Cross Border Mobility: What Do We Need in Practice? *ERA Forum*. 2018. Vol. 19. P. 63-76. <https://doi.org/10.1007/s12027-018-0495-6>

Date of receipt: 29.05.2026

Date of acceptance for publication: 23.06.2026

Date of publication: 28.09.2026

Andrii SMITIUKH,

Dr. Sci. (Law), Professor,

Vice-rector for Research, Teaching and International Cooperation

Odesa I.I. Mechnikov National University, Odesa, Ukraine

orcid.org/0000-0002-4778-4143

CORPORATE MOBILITY, CROSS-BORDER CONVERSIONS
AND CHANGE OF THE LEX SOCIETATIS OF A LEGAL ENTITY:
THE EU EXPERIENCE AND PROSPECTS FOR UKRAINE

The article examines corporate mobility as a complex legal institution located at the intersection of company law and private international law, encompassing the freedom of establishment, the lex societatis of a legal entity, cross-border reorganisations, the transfer of seat, and the legal continuity of companies.

The author analyses the case law of the Court of Justice of the European Union in *Daily Mail*, *Centros*, *Überseering*, *Inspire Art*, *Cartesio*, *SEVIC Systems*, *VALE*, *Polbud* and *Edil Work 2*, which laid the foundation for the contemporary EU model of corporate mobility, later codified in Directive (EU) 2017/1132 as amended by Directive (EU) 2019/2121. It is argued that EU law recognises two principal forms of primary corporate mobility: the cross-border transfer of a company's seat without changing its lex societatis, and cross-border conversions, mergers, and divisions involving a change of the company's lex societatis, and legal form. While the latter are comprehensively regulated by EU legislation, the former remains governed primarily by the case law of the Court of Justice.

The article highlights the doctrinal shift from the traditional concept linking a company's legal identity to its national legal form and personal law towards the EU concept of legal continuity. Under EU law, a cross-border conversion is not regarded as the termination of a legal entity followed by legal succession but as a transformation preserving the company's legal identity despite changes in its state of incorporation, lex societatis, and legal form.

The author analyses Article 1824 of the Draft Civil Code of Ukraine and concludes that it establishes only preliminary prerequisites for introducing corporate mobility into Ukrainian law. Effective implementation requires a comprehensive procedural framework accompanied by amendments to company, private international, registration, tax, and procedural legislation. The article substantiates the desirability of the gradual implementation of the EU *acquis* in this field and argues that, prior to Ukraine's accession to the European Union, an asymmetric model of corporate mobility could be introduced by granting preferential treatment to inbound mobility from EU Member States while applying the principle of reciprocity to companies from other jurisdictions.

Keywords: corporate mobility, freedom of establishment, change of the lex societatis of a legal entity, cross-border conversion, seat of a legal entity, company law, private international law, EU law, foreign investments.